
Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Çocuk Romanlarımızda Yoksulluk Teması

Nilüfer İşyar

*Dr., Sınıf Öğretmeni
niluferisyar@hotmail.com*

Özet. Bu makalenin amacı, çocuk romanlarımıza yoksulluk kavramının ve beraberinde getirdiği sorunların nasıl, hangi yönleriyle ve ne derecede yansıtıldığına tespit edilmesidir. Araştırmanın örneklemini, 1970-2005 arası dönemde yazılan sosyal içerikli Türk çocuk romanlarından, tesadüfi yöntemle seçilen 46 eser oluşturmaktadır. Bu eserler betimleme yöntemiyle çözümlenmeye tâbî tutulmuştur. Çalışmada, çocuk romanlarımıza yansıtıldığı ölçüde, roman örnekleri içerisinde yoksul ailelerin yaşam koşulları, yoksulluktan dolayı çalışan çocuklar ve kadınlar, kentli yoksul aile ve yoksulluktan dolayı ailede bozulan ilişkiler incelenmiş ve mevcut durum saptanmıştır. Sonuç olarak, çocuk romanlarımızda yoksulluk temasının detaylandırılarak ve abartılı bir biçimde işlendiği; başlıca yoksulluk sebeplerinin ise babasızlık, babanın çalışmaması ve babanın sorumsuzluğuyla özdeşleştirildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk romanları, yoksulluk, aile, çocuk.

Abstract. The main aim of this article is to determine how, to what extent, and in which ways the children's novels mirrored a severe social problem of poverty in Turkey. The sample novels selected in our research is 46 in numbers that we have randomly chosen among novels written between 1970 and 2005. These books were analysed with description method. In the article, living conditions of poor families, hard working children and women, poor city families, worsening family relations because of poverty, and so on, were examined as reflected in children's novels. In final analysis, we

reached the conclusion that the selected novels are giving details quite well on the poverty subject. And even some exaggerations about poverty were made in children's books. According to our research, the primary reasons of poverty seen in families are especially related to fathers. Fatherlessness problem, non-working fathers, or irresponsible father figures are identified with severe economic problems within the Turkish families.

Key Words: Children's novels, poverty, family, child.

GİRİŞ

Bu makalenin amacı, çocuk romanlarımızda yoksulluk kavramının ve beraberinde getirdiği sorunların nasıl, hangi yönleriyle ve ne derecede yansıtıldığı tespit edilmesinden ibarettir. Çalışmada, yoksulluk kavramı, coğrafi ayrımlar (köy, kasaba, gecekondu ve kentlerde yaşayan yoksul aileler) da dikkate alınarak; yoksul ailelerin yaşam koşulları, çekilen sıkıntılar ve yoksulluğun aile bireyleri üzerindeki etkileri saptanmaya çalışılmıştır.

Toplum yapısı ile edebiyat arasındaki ilişkinin incelenmesi, diğer edebî ürünler gibi, genel çocuk edebiyatının da, toplumsal yapıyı yeterince yansıttığı savını dikkate almayı gerektirmektedir. Tabiatıyla hiç kimse, edebiyat ile toplum veya edebiyat ile çağı arasındaki derin ve anlamlı ilişkiyi kolaylıkla reddedemez. Bu konu üzerinde yapılan tartışmalara da bir nebze olsun değinmek gerekir. 20. yy.ın edebiyat teorisyenlerinden bazıları, edebiyatın toplumun, özellikle de ekonomik yapının birebir yansımaları olduğunu düşünmüşlerdir. Buna göre, sosyo-ekonomik yapıyla edebiyat arasında zorunlu bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Bazı edebiyat eleştirmenleri ise, bu katı yaklaşımı kabul etmemektedirler. Onlara göre, edebiyat ile toplum arasındaki ilişki, zorunlu bir nedensellik arzetmez; her halükârda çeşitli olasılıklar içerebilmektedir. Zaten yazarın da toplumun belirleyiciliğinden kurtularak, bir nev'î yaratıcı özgürlüğünü kullanabildiği alan bu olsa gerektir. Bu eleştirel yaklaşıma göre, toplum, edebiyatı yazara dikte ettiren bir yapı olmadığı gibi, edebiyat da toplum yapısının tam tamına bir yansımaları değildir (Çılgın, 2005, s. 36).

Bu makalede, çocuk edebiyatı araştırmalarında günümüzde en çok tatbik edilen yöntemlerden biri olan, 'tarama metodu' veya bir başka ifadeyle 'alan araştırma yöntemi' olarak da bilinen 'betimleme' (survey) yöntemi kullanılmaya çalışılmıştır. Bu yöntem, kısaca, 'mevcut durumun saptanması' olarak tanımlanabilir. Bilindiği üzere, bu tip incelemeler, var olan durumları, koşulları ve özellikleri aynen ortaya koymaya çalışır; mevcut olayların, daha

önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamaya çabalar (Tuncer, 2000, s. 49-50).

Bu araştırma yöntemi, her şeyden önce, bir ‘araştırma evreni’ ve bir ‘araştırma örnekleme’ belirlenmesini gerektirmektedir (Arseven, 1993, s. 13). Makaledeki ‘araştırma evreni’, şüphesiz, literatürdeki mevcut Türk çocuk romanlarının tümüdür. Daha küçük olması gereken ‘evren örnekleme’ ise, iki açıdan sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Bunlardan biri zaman sınırlaması, diğeri ise konu sınırlamasıdır. Çalışmamızda, 1970’den 2005’e kadar Türkiye’de çeşitli yayınevleri tarafından basılmış ve 9 ilâ 12 yaş (istisnalar olmak kaydıyla, genelde İlköğretim I. Kademe II. Devre öğrencileri) arası çocukların düzeyine uygun olduğu kabul edilen sosyal içerikli çocuk romanlarında salt yoksulluk teması/kavramı ve bununla doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılı hususları değişik alt başlıklara indirgeyerek analiz edip araştırma ve betimleme hedeflenmiştir.

Makalede, çocuk romanları bağlamında literatür tarama sürecinin başlangıç noktası olarak 1970 yılının alınmasındaki yegâne sebep, çocuk edebiyatımızda bu dönemden başlayarak gözle görülür bir canlanmanın olmuş olması ve bunun da daha sonradan kesintiye uğramaksızın, hatta aksine günbegün daha da güçlenerek günümüze kadar devam eden ana yönelimlerin ortaya çıkmasına kaynaklık etmesidir.

Düz yazı olarak üretilmiş çocuk edebiyatı türleri arasından neden özellikle çocuk romanlarının incelenmesinin tercih edildiğine gelince; şurası açıktır ki, roman türü, edebiyata sunmuş olduğu yaşam bütünlüğü nedeniyle, üzerinde nesnel-sosyolojik analizler yapılması en kolay olan ürünlerin başında gelmektedir. Bu anlamda, roman incelemeleriyle, eserin yazıldığı dönemlere özgü olarak yoksulluk olgusunun değişik boyutları, birbirleriyle daha kolay bağlantılandırılabilir. Öykü türünde ise, doğal olarak bu imkân sınırlıdır. Çünkü öykülerde, romanlar için belirttiğimiz boyutlardan çok daha azı, daha ziyade bulgusal veriler şeklinde ve kesitsel açıklamalarla okuyucuya sunulmaktadır.

Çalışmada ele alınan romanların/uzun hikâyelerin seçiminde, konu (sosyal içerikte olmak) ve yıl (ilk yazılış tarihleri itibariyle 1970 ilâ 2005 arası dönemde kaleme alınmış olmak) kriterinden başka bir sınırlama yapılmamıştır. Belli yazarlar, diğelerinden daha çok eser üretmiş olmalarına rağmen, dengeli bir seçim yapılmaya, elden geldiğince sadece belli yazarlara ağırlık verilmemeye azamî özen gösterilmiştir. Ancak buna rağmen, eser üretim verimliliği açısından çalışmada atıf yapılan yazarlar arasında bazen kimi dengesiz durumların ortaya çıkmasına da engel olunamamıştır. Aynı

kısmî dengesizlik, az da olsa eserleri neşreden yayınevleri itibariyle de ileri sürülebilir.

Öte yandan, çalışmada ele alınan çocuk romanlarının mümkün olduğunca, basılmış ilk nüshaları elde edilmeye çalışılmıştır. Aksi durumlarda ise, metin içinde, ilk yazıldığı yılı zikrederken; dipnot ve dolayısıyla kaynakçada, eldeki kitabın baskı yılı gösterilmiştir.

Yoksul Aileler ve Sorunları

Hemen her toplumda gelir seviyesi bakımından en az üçlü bir sınıflandırma yapılabilir. Azınlıkta bulunan en üst sınıf çok zenginlerden oluşur. Diğer yandan, geçim sıkıntısı çekmeyen geniş bir orta sınıf, bir de en alttaki yoksullar sınıfı mevcuttur. Düşük gelirli, genellikle geçim sıkıntısı çeken, kötü beslenen, kötü koşullarda yaşayan, o topluma göre eğitim düzeyleri çok daha düşük olan halk kesimidir (Yörükoğlu, 1989, s. 178). Bu kesim, gelir dağılımından, eğitim ve sağlık başta olmak üzere genel kamu hizmetlerinden en az payı alan yoksul ailelerden oluşmaktadır. Yoksul insanlar, herhangi bir iş güvencesine sahip olmadıkları gibi, hastalandıklarında müracaat edebilecekleri bir sosyal güvenlik sistemine de dahil değildirler. Yoksul ailelerin fertleri genelde günlük yaşarlar; yarının onlar için ne getireceği çoğunlukla belirsizdir. Bu nedenlerle geleceğe dönük plânlar yapmanın onlar için pek bir anlamı bulunmamaktadır. Genel ruhsal durumlarında ise bâriz bir karamsarlık, güçsüzlük, dayanıksızlık ve yazgılarına boyun eğiş hâli egemendir. Yazgılarını değiştirmek ellerinde değildir ama yine de umutları tam anlamıyla kesilmemiştir; çünkü, doğal olarak insanoğlu umutsuz yaşayamaz. Ancak ne var ki, yoksul ailelerin beslediği umutlar pek gerçekçi değildir. Görünmez, büyülü bir elin bir gün yazgılarını aniden değiştireceğine, talihin onlara da güleceğine inanma eğilimindedirler (Yavuzer, 1986, s. 64-68).

Yoksul aileler doğal olarak yoksul bir çevrede, yani diğer benzerleriyle bir arada yaşamaya çalışırlar. Evleri de, genelde oldukça dar ve kalabalık nüfusludur; sağlık koşulları haddinden fazla kötü olduğu gibi, beslenme rejimleri yetersiz ve tek düzedir. Genelde evlerine et, süt, yumurta gibi temel gıda maddeleri nadiren girer. Evin oturmak ve aynı zamanda yatmak için tek bir odası bulunmaktadır. Dolayısıyla, bir yatakta birkaç kişi birden yatabilir; çocuklar ise genelde ebeveynlerinin ayakları altında dolaşırlar, bundan dolayı da anneleriyle ve birbiriyle pek kolaylıkla didişebilirler. Böyle evlerde, tabiatıyla, kargaşa, gürültü, düzensizlik de eksik olmaz. Anne çoğu zaman yorgun, şaşkın ve öfkelidir; yoksulluktan gelen ruhsal bir bezginlik ve tükenmişlik içindedir. Beden sağlığı da muhtemelen iyiden iyiye

bozulmuştur. Ardarda gelen doğumların, geçmişteki muhtemel düşüklerin ve yaşanan hastalıkların bitkinliğini çeker. Kısacası, böyle evlerde hastalıklar hiç eksik olmaz; çocukların biri iyileşmeden öteki yatağa düşebilir. Hastalıklarsa oldukça ağır geçer. Çocuklar kötülemeden hekime ya da sağlık kurumuna pek götürülemezler. Zira, ailenin maddî durumu buna müsait değildir. Baba ise genellikle yüzü gülmeyen, az konuşan, omuzlarındaki ev geçindirme yükü altında ezilmiş bir insandır. Eve genelde yorgun ve öfkeli döner. Toplum ve yazgısına karşı beslediği bilinç dışı öfkesini kolaylıkla ailesinden çıkarabilir. Çocuklarından birini sevse hepsi birden tepesine çıkar korkusuyla, onlara bilerek yüz vermemeye çalışır. Karısından ve çocuklarından mutlak bir itaat bekler. Yoksul ailede kadın-erkek rol paylaşımı (işbölümü) kesin hatlarıyla belli gibidir. Bu anlamda, anne ağır hasta olsa da evin işlerini kocasının yardımı olmadan yürütmek zorundadır. Çocuk yaşta olsa bile, özellikle evin büyük kızı, kardeşlerine bakma ve evin işlerini yapma konusunda anneye destek olmakla sorumlu tutulabilir. Dolayısıyla evin büyük kızı genelde öğrencilik ile 'ikinci anneliği' bir arada yürütmek durumundadır. Hatta, gerektiğinde -ki çoğu zaman da gerekir- evin işleri aksamasın diye okula gidemez ya da tümünden bırakmak zorunda kalabilir. Böylece, yoksul ailede çocuklar küçük yaşlarda büyük sorumluluklar yüklenirler ve bu bağlamda erkenden bağımsız davranmaya itilirler (Yörükoğlu, 1989, s. 185-186).

Türk çocuk romanlarında yoksul aile teması oldukça geniş boyutlarıyla ve sık olarak işlenmiştir. Örneğin, *Gülten Dayıoğlu*'nun aynı adlı çocuk romanında **Fadiş** (1970)¹'in köyde yanında kaldığı Zehra Kadının fakirlikten dolayı onu örtcek yorganı bile yoktur. Zehra Kadın küçük kızı ısıtabilmek için, kocası Bekir Ağanın asker kaputundan bozma eski paltosunun üstüne eski bir avcı yeleşini, bir asker pantolonunu, lime lime olmuş bir yün ceketini kat kat diker, bunun bir yüzüne eski bir şalvarını geçirir, öbür yüzünü de kendi çarşaflarından bozup küçülttüğü çarşafı kaplar ve böylece Fadiş'e bir yorgan hazırlar (Dayıoğlu, 2004, s. 94).

Muzaffer İzgü'nün, **Karlı Yollarda** (1982) adlı romanında geçen olaylar fakir bir köy ailesinin oğlu olan Cemşit'in ağzından anlatılır. Cemşit'in ailesinin durumu maddî açıdan o kadar kötüdür ki, çocuklar yumurta bile yiyemezler. Annesi, tavukları Karakadın yumurtlamaya başlayınca ilk yumurtaları Cemşit'e vereceğini söylese bile, yumurtaları hep kendisinden küçük iki kardeşi yer. Cemşit'e hiç yumurta düşmez. Bir gün sıranın kendisine de geleceğini düşünen çocuk, arkadaşı Musa ile konuşurken,

---

¹ Metin içinde geçen eserlerin ilk basım tarihleri gösterilmiş; kaynakçada ise, eldeki nüshanın yayın tarihi esas alınmıştır.

dağlar gibi yumurtaya sahip olmayı ve bunlardan bolca yemeyi hayal eder (İzgi, 1982, s. 13). Çok çocuklu fakir bir ailenin yaşadıkları olayları anlatan **Çizmeli Osman** (1980) adlı romanında *İzgi*, hastalık-fakirlik ekseninde düğümlenen bir ailenin öz çocuklarını para karşılığında evlâtlık verme derecesinde trajik ve acıklı hikayesini konu edinmiştir. Halil ve Güllü'nün dört çocukları vardır, maddî durumları da hiç iyi değildir. Evlerindeki her şey eskidir. *İzgi*, ailenin yaşadığı evi şöyle tasvir eder: “*Duvardaki çiviye asılmış leğen eskiydi, onun yanındaki çiviye asılmış pantolon eskiydi, üzerinde yol yol kireç izleri vardı. Köşeye yığılmış yatak, yorgan, hepsi eskiydi. Evin tek penceresindeki çiçekli basma da solmuş, al çiçekler turuncu olmuştu. Kapının yanında küçük bir tüp, üzerinde bir tencere, kaynıyordu.*” (İzgi, 1980, s. 42). Yazar, **Çıngıraklı Çoban** (1989) adlı romanında da fakir aile temasını işlemiştir. Ali'nin ailesi, her sabah kahvaltıda bulgur çorbası içer; babasıyla birlikte çobanlığa giden küçük çocuğun her öğle için azığı bir yumurta, soğan ve ekmektir. Çocuk, bu öğününü iştahla yer. Yumurta çabucak bitmesin diye de, küçük ısırıklar almaya dikkat eder. Ama yine de haşlanmış yumurtalardan irisini hep kardeşi Papatya'ya vermeyi ihmâl etmez (İzgi, 1989, s. 38-72).

Mustafa Salman da **Güçlükleri Yenen Çocuk** (1985) adlı romanında fakirlik temasını ele alan diğer bir yazardır. Romanın kahramanı Hasan'ın babası savaşta şehit düştüğünden dolayı, küçük çocuk ve annesi köyde yoksulluk içinde bir hayat yaşarlar. Köyde çobanlık yapan Hasan'a annesi azık bile koyamaz. Hasan'ın her gün düzenli olarak yiyebildiği tek şey katıksız kuru ekmektir. Roman, Kurtuluş Savaşı yıllarında geçtiğinden dolayı, o dönemde zaten herkes kıtlık ve fakirlik çekmektedir. Öyle ki, köy halkının bile kuru soğan dahî bulması çok zordur (Salman, 1999, s. 47). Ancak, Hasan ve annesinin ekonomik durumları hemen herkesinkinden daha kötüdür. Hasan'ın annesi, çok nadiren de olsa bazen azık olarak sıcak külde soğan pişirip, yufkaların arasına koyduğunda, bu onun için büyük bir lüks gibi gelir. Öte yandan Hasan, o kadar onurludur ki, kuru ekmek ve soğan yediğini okuldaki arkadaşlarından gizler.

Kemâlettin Tuğcu, **Babam ve Ben** (1985) adlı romanında, çok fakir bir aileden gelen Handan Hanımın varlıklı biri olan Orhan Beyle evlendikten sonra aniden yoldan sapışını anlatır. Öyle ki, Handan Hanım yağmurlu bir günde kayınvalidesini sokağa atar ve yaşlı kadının hastalanıp ölmesine neden olur (Tuğcu, 1999, s. 56). Yine, *Kemâlettin Tuğcu*'nun **Köyden İndim Şehire** (1985) adlı romanında, fakirlik konusu, adı geçen bir önceki kitabından daha geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bu romanda, Anadolu'dan İstanbul'a gelen toprak zengini bir köy ailesinin yaşadıkları anlatılır. Babanın vefatından sonra, çocuklar tam bir boşluğa düşerler ve iyice serseri

bir hayat yaşamaya başlarlar. Ailede hızlı bir parçalanma olur. Ancak, çocuklar, komşuları Cezmi Bey ve eşinin yardımlarıyla hatalarını anlayıp, iyi kötü bir düzen kurmaya çalışırlar. Küçük bir memur maaşıyla geçinmeye çalışan Cezmi Bey ve ailesinin maddî durumları ise oldukça kötüdür. Yazar, çoğu romanında genellikle başlangıçta iyi durumda olmalarına karşın sonradan bir takım maddî olumsuzluklardan dolayı büyük sıkıntılar çeken kentli ve iyi eğitilmiş fakir aileler temasını sıkça işlemiştir. Bahsi geçen bu romanda da, baba Cezmi Bey, oturdukları küçük daireyi bile borç harç, zorlanarak almıştır. Fakirlikten dolayı sırasında sofradan yarı aç kalkarlar veya çocuğa bir okul kitabı ya da bir ayakkabı falan alınması gerektiği zaman hemen alamayıp aybaşını beklerler. Hatta, Cezmi Beyin küçük kızı yaşadıkları sıkıntılara zaman zaman içinden isyan eder. Eşi Kerime Hanım ise kocasına mevcut olumsuzluklardan bahsedip, canını sıkmak yerine, küçük şeylerle mutlu olmaya ve kocasını da mutlu etmeye çalışır. Örneğin, aldığı karpuzun kıpkırmızı çıktığını söyleyip sevinirler. Sorunlarını büyük ölçüde dert etmemeye çalışırlar. Kerime Hanım, kocasının kahvesini, sigara tablasını önüne getirerek onun kendisini iyi hissetmesini sağlamaya çalışır ve gerginliği dağıtmak için hep iç açıcı olaylardan bahseder. Yani, Kerime Hanım tam anlamıyla psikolojik bir terapist gibi davranmaya gayret eder. Zor da olsa, kocasını rahatlatmak için kalkıp da ertesi gün yiyecek alacak paraları olmadığından veya bakkalın veresiye hesabını bir kâğıda yazıp yolladığından ya da kızın ayakkabısının altının delindiğinden bahsetmez. Tüm bu maddi sıkıntılara rağmen Cezmi Bey eşini çalıştırmayı aklından bile geçirmez, hatta Kerime Hanıma, bunun lafını bile ettirmez. Anlaşılabileceği üzere, düşük yaşam standartlarının egemen olduğu alt sınıflarda ailenin ihtiyacı olmasına rağmen sahip olunan toplumsal ve geleneksel değerlerden dolayı kadının, çalışma yaşamına katılmasına çok da sıcak bakılmamaktadır. Ancak kadın, kocasının rızası olursa çalışabileceği işlerde işgücüne katılabilmektedir (Kocacık ve Gökkaya, 2005, s. 200).

Üzeyir Gündüz de **Sakıncalı Yumurecak** (1987) adlı çocuk romanında yoksulluk temasına çok çarpıcı bir biçimde değinmiştir. Haydar kapıcılık yaparak geçinmeye çalışan yedi çocuklu yoksul bir ailenin oğludur. Ailesi fakirlikten dolayı Haydar'ın sağlık sorunlarıyla ilgilenemez. Hatta, bir gün okulda bayıldığında arkadaşı Murat onu evine getirir. Evdeki manzara, fakirliğin diz boyu olduğu içler acısı bir durumdur. Haydar'ın altı-yedi yaşlarındaki kız kardeşi Hacer'in sırtına geçirilen basma entarinin yamanmadık yeri kalmamış, ayakları ise çıplaktır. Bu yaşta küçük kız, sofrası bezi ve bulaşık tabağı elinde olduğu hâlde ev işi yapmaktadır. Haydar'ın diğer kardeşlerinin durumu da bundan pek farklı değildir. Murat bile küçük yaşına rağmen, fakirlikten dolayı büyük sıkıntılar çeken bu evde

insanın beden ve ruhen asla sağlıklı kalamayacağını anlar (Gündüz, 1990, s. 29).

Hakkı Özkan'ın **Taş** (1972) adlı romanında, Erol'un zengin olma umuduyla deniz kenarında değerli sanarak bulduğu rengarenk taşı satın almasını, kendisini ve yakın arkadaşlarını buldukları sıkıntılardan kurtarma isteğini konu edinen hikâyesi anlatılmaktadır. Taş satılırsa, Erol'un babası Almanya'ya çalışmak için gitmek zorunda kalmayacak, ablası da dilediği ayakkabıyı alabilecektir. Romanda, Erol'un annesinin karakteri, yaşanan tüm fakirliğe rağmen ailesini bir arada tutmaya çalışan fedakâr kadın tipine bir örnektir (Özkan, 1991, s. 36).

H. Zekai Yiğitler'in **Öğretmenim** (1975) adlı romanında, ilkokula giden Zeki'nin ailesi çok mağdur durumdadır. Küçük çocuk, kendisine ait şu ifadelerle, ailesinin yaşadığı yoksulluk gerçeğini gözler önüne sermektedir: *"Ah ben de bir büyüsem. Okuyamazsam, fabrikaya gidecektim. Babam kazanacaktı. Eh, bir de ben kazandım mı her gün belki de et yiyecektik, baklava yiyecektik. Sonra kelle de alacaktım eve. [...] İyi para kazanmaya başlayınca babamın askerlik, annemin genç kızlık resimlerini bir bir fotoğrafçı Kel Apti'ye büyüttürecektim. Fındık, fıstık da alacaktım anneme. Bacıma da dizi dizi boncuklar! Ama o zaman bacım belki de gelin olacaktı."* (Yiğitler, 1975, s. 12). *Gülten Gezer*'in **Yuvadaki Çocuklar** (2003) adlı romanında, babası ölen Dilaver'in annesi, yokluk içinde çalışıp didinerek, ineklerden elde ettiği sütten yağ yapıp, satması için Ahmet Ağaya teslim eder ve bu şekilde para kazanmaya çalışır. Tek geçim kaynakları tereyağı olduğundan dolayı, çocuklar bundan yiyemezler.

Çocuk romanlarında, zaman zaman, yurtdışına göç eden Türk ailelerinin yaşamlarının konu edildiği kitaplarda geçen yabancı aileler içindeki yoksulluk temasının işlendiğine de tanık olunmuştur. Örneğin, *Erdal Öz*'ün yazdığı **Kırmızı Balon** (1999) isimli roman, bunlardan biridir. Romanda adı geçen Pascal, kılık kıyafetinden ve oturdukları küçük, bakımsız apartman dairesinden de anlaşılacağı üzere, yoksul bir ailenin çocuğudur. Küçük çocuk, bir gün yolda giderken bulduğu kocaman kırmızı bir balonu, arkadaşı gibi sever. Zira, çocuğun hayatında ilk defa bir balonu olmuştur. Balonu eve getirdiğinde, annesi balkonun kapısını açarak onu gökyüzüne bırakır. Oysa bu balon, Pascal için çok değerlidir.

Ülkemizde son yıllarda basın-yayın organları aracılığıyla haberdar olduğumuz; çöp toplayarak yiyecek bulmaya çalışan yoksul aileler konusu, *Ayla Çınaroğlu*'nun **Tülüş** (2001) adlı çocuk romanında ele alınmıştır. Selma'nın ailesi çok yoksuldur. Yaz mevsimi gelip de okullar tatile girince, gecekondular bölgesindeki fakir aileler, çoluk-çocuk toplanarak büyük

çöplüklerin olduğu bölgelerde çadır kentler kurarlar. Amaçları, çöplerden yararlı eşyalar bulmak ve bunlardan para kazanmaktır. Selma'nın iki kardeşi daha bulunmaktadır. En büyükleri Yunus, çöp arama faaliyetlerine katılmaz; çünkü, oto tamircisinde çalışır. Küçük ağabeyi Korkut ise, zorlukla üçüncü sınıfı bitirmiştir; dolayısıyla, o da, anne ve babasıyla birlikte çöp toplamaya gider. Selma, henüz çok küçük olduğu için, anne ve babası, onun çalışması için fazla ısrarcı olmazlar. Ama o yine de bu işlere istekle katılır. Küçük kızın ayağında, kendisine büyük gelen eski, yırtık ve her ikisi de sağ tek olan kara lastik çizmeler vardır. Çocuk, çöplükte kendi ayağına uygun kırmızı yeni ayakkabılar ve güzel elbiseler bulmayı hayal eder. Her bulduğu eşyanın ilk hâlini gözünde canlandırmaya çalışır. Sonunda düşleri gerçekleşir. Çöplükte bulup, adını Tülüş koyduğu hayvancık, eski eşyaları yer ve yerine yenilerini yapar. Fakat daha sonra hiç ummadığı bir anda onu terk eder.

Yoksul Ailede Çalışan Çocuklar

Zorunluluk olmadıkça, kendi isteğiyle çalışan çocuk pek yoktur. Çünkü, çocukluk, çalışma çağı değil, bilâkis bir oyun, öğrenme ve yetişme çağıdır. Yoksul ailelerde, genelde çocuğun öğrenmeye en yatkın olduğu bu değerli yıllar, küçüğün çalıştırılması sonucu eve giren az bir gelir karşılığında hebâ olup gider. Bu yüzden öğrenim hayatı engellenmiş olan bir çocuk, bir anlamda ömür boyu işçi ve emekçi kalmaya mahkûm edilmiş demektir. Küçüklükten itibaren çalıştırılan çocuklar genelde hayatları boyunca karın tokluğuna işe koşulup sömürülürler. Bunlar, tarlalarda, fabrikalarda itilip kakılarak, dövülerek güçlerini aşan işlerde sağlıklarından ve canlarından olmaktadır (İnal, 2006, s. 7).

Türk çocuk romanlarında çocuklar ya büyük ölçüde yoksulluktan dolayı kendi istekleriyle çalışmakta ya da ebeveynleri veya yakınları tarafından zorla çalıştırılmaktadırlar. Örneğin, *Gülten Dayıoğlu*'nun **Dört Kardeşiler** (1971) romanının başkahramanı Feten önce annesini, sonra da babasını kaybettikten sonra, çok gururlu bir çocuk olduğu için ve hiç kimsenin yardımına muhtaç olmamak adına arkadaşı Arif'in babası Ahmet Emmiden iş ister ve günde bir ekmek ve bir sahan aş karşılığı koyun güder (Dayıoğlu, 2003, s. 98). **Fadış** (1970)'te ise, küçük kızın annesi Cemile sıkıntılarla dolu yoksul bir hayat sürmüştür. Fadış'in anneannesi Naciye Kadın Kurtuluş Savaşı'nda yalnız ailesini değil, bütün mal varlığını da kaybeder. Kalan malları ise birer birer satar ve geriye kızı Cemile'den başka bir şeyi kalmaz. Ana-kız alışık olmadıkları yoksul bir hayat sürerler. Naciye Kadın yabancılık çektiği bu yoksulluğa daha fazla dayanamayıp, yatağa düşer. Cemile ise, annesine bakabilmek için başkalarının tarlalarına ekin biçmeye,

dağdan odun taşımaya gider; komşuların kışlık eriştelerini, tarhana ve baklavalarını yapar. Annesi, üstüne titrediği kızının bu hâllerini görünce daha da dertlenir (Dayıoğlu, 2004, s. 11).

Muzaffer İzgü'nün Ekmek Parası (1979) adlı romanında, fakir ailenin küçük oğlu Kemal ise şöyle anlatıyor: “Anam kimi kağıt parçaları[nı] saydıktan sonra bir iple bağlıyor, güvecin en altına koyuyordu. Güvecin içine katılan paralarda benim kazancım da vardı, ağabeyimin kazancı da vardı. Ali, terzinin yanında çalışıyordu. Haftalığını hiç harcamadan alıp anama getiriyordu. Ben de bir limonatacının yanında çalışıyordum.” (İzgü, 1979, s. 90). İki kardeş, Ali ve Kemal, çalışmalarının sonucunda, değişik renklerde balonlar ve birer çift ayakkabı alırlar. O kadar fakirdirler ki, çocukların o zamana kadar hiç ayakkabıları olmamıştır. Hatta, o kış çocuklar ilk kez ayakkabı ile okula gitme imkânına kavuşurlar (İzgü, 1979, s. 37). *İzgü'nün Metin Kaptan* (1985)'ında, romanın baş kahramanı Metin'in anne ve babası kavga ederler. Neticede annesi; kardeşi Süha'yı da alıp annesinin evine gider. Metin'se babası ve babaannesiyile birlikte kalır. Babası içkicidir ve Metin'le hiç ilgilenmez. Bisiklet isteğini de alaycı bir şekilde reddedince, Metin çeşitli işlerde çalışarak para kazanıp kendi bisikletini kendi almaya karar verir. Bazen lokantaya giderek sebze ayıklar, kimi zaman kamyonlara karpuz taşınmasına yardım eder, bazen de adaya gelen turistlere rehber kitapları satarak para kazanır. Öte yandan, Metin'le arkadaşı Kemal, babaannenin kaydattığı mısırları da satarlar. Tasarruflu davranmayı da öğrenen küçük çocuk, hazır bisiklet almak yerine, daha ucuza mâl etmek için bisikletin parçalarını hurdacıdan teker teker almayı uygun görür. Kazandığı paralarla, bisikletinin parçalarını tamamlar ve sonunda bu parçaları birleştirir, bisikletine kavuşur ve kardeşi Süha'yı da alıp gezdirir. Yine, *Muzaffer İzgü'nün Kara Pamuk* (1978) adlı eserinde, on bir yaşındaki Rayifo ve yaşlıları, aileleriyle birlikte pamuk tarlalarında çalışırlar. Pamuk toplarken eğilmekten, çocuğun beli iki büklüm olur; fakat, annesine bunu belli etmemeye çalışır. Zira, babasının ölümünden sonra artık, evin reisi olduğunu düşünür ve bir çocuk gibi şikâyet etmek yerine olgun bir erkek gibi davranması gerektiğini hissederek; annesi ona nasıl olduğunu sorsa bile, o bir şeyi olmadığını söyleyerek konuyu kapatır.

Kemâlettin Tuğcu'nun Küçük Erkek (1979) adlı romanında da, küçük yaşta çalışmak zorunda kalan çocuklar konu edilmiştir. Romanın baş kahramanı Coşkun on üç yaşında annesiz babasız kalır. Babası, ölmeden önce, avukat Adil Beyi ona veli tayin eder ve Coşkun'u yatılı okula verir. Avukatın da ölümü üzerine Coşkun beş parasız ortalıkta kalır. Parkta Cemal adlı sorumluluk sahibi bir çocukla tanışır ve onun evine sığınır. İki çocuk da aynı yaşadıkları. Ancak, Cemal babasını küçük yaşta kaybettiği için okula sadece

iki yıl gidebilmiş, dolayısıyla sadece okuma-yazması olan ve hasta annesinin bakımı ve ev geçindirme yükünü sırtlamış olgun bir çocuktur. Cemal karşılaştığı şartlara tam anlamıyla adapte olmuştur, bu anlamda küçücük bir çocuk için artık, eve bakmak, para vermek onun biricik zevkleri hâline gelmiştir (Tuğcu, 1999, s. 43). *Tuğcu*'nun, **Kimsezsiz Adam** (1971)'ında da, tek başına yaşayan Sedat Beye çalışkanlığıyla örnek olan on iki yaşındaki küçük Erol'dan bu anlamda bahsedilebilir. Erol, babası öldükten sonra okulunu bırakmış, annesi ile hasta kız kardeşine bakmak için Sedat Beyin işyerinde çalışmaya başlamıştır. On iki yaşındaki bu küçük çocuk da ev geçindirir. Bütün çocukluk haklarından mahrum kalmaya razıdır. Ne oynar, ne de öteki çocuklar gibi güler; adeta yaşlı bir adam gibi erkenden işine gider, akşama kadar çalışır, bitkin bir hâlde eve gelir. Yoğun tempoda çalışan bu küçük çocuk, bazen geceleri uykuda yorgunluktan o kadar inler ki, annesi onu hasta sanır (Tuğcu, 1996, s. 7).

Mustafa Yılmazkaya'nın yazdığı **Altın Çocuk** (2003) adlı romanda, Anadolu'nun ücra bir köyünde yoksul bir ailenin çocuğu olarak doğup ilkokulu bitirdikten sonra kendi çabasıyla hem çalışıp hem okuyarak doktor olmayı başaran Duran'ın hikayesi anlatılmaktadır. Duran, tatilde Hüseyin Ağanın kuzularını otlatarak kazandığı parayla kendine elbise, kitap, defter ve kalem alır. Duran'ın babası da İstanbul'da çalışmaktadır. Bir gün köye gelerek, eşini ve çocuğunu yanında büyük şehre götürür. Baba orada Duran'ın okula gitmesini istemez; bunun yerine, bir işe sokup onun da geçimlerine katkıda bulunmasını plânlar. Ancak, okulundan ayrı kalmaya dayanamayan Duran hastalanıp ateşlenir, on gün hastanede yatar ve sürekli olarak öğretmenini, okulunu sayıklar.

Aileye ekonomik katkıda bulunmak, çocukların sokakta çalışma nedenlerinin başında gelmektedir. Sokakta çalışan çocukların anne ve babalarının çoğunluğu düşük kazançlı işlerde çalışmaktadırlar. Bu durum ailelerinin gelir düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. *Kağıtçıbaşı* da (1981), ailenin gelir düzeyi düştükçe çocuğa daha ziyade maddî yardım kaynağı olarak değer verildiğini belirtmektedir (Zikreden, Çırak ve Çivitci, 2004). *Dilara Akıncı* muhtemelen kendi çocukluğundan esinlenerek kaleme aldığı **Çitlembik Kız** (2. Baskı, 1999) adlı romanında, romanın baş kahramanı Dilara'nın ağzından, *Ziya* adlı çocuğun hikâyesini anlatır. Altı-yedi yaşlarındaki *Ziya*'nın babası inşaatlarda çalışırken hastalanır ve bir süre hastanede yatar. Annesi ise o iyileşinceye kadar bir dikiş atölyesinde çalışır. Küçük *Ziya* da, bakkala olan borçlarını ödeyebilmek için gizlice çalışmaya gayret eder. İnsanları tartıp, ayakkabı boyayarak, annesinden habersiz evin bakkala olan tüm borçlarını öder. *Ayhan Bozırat*'ın **Akraba Hasan** (1972)'ında ise, Osman yazın marangoz Rahmi Amcanın yanında çalışarak

okul masrafını karşılar. *Ümran Eniştégil*'in yazdığı **Maviş'in Bebeği** (1992) isimli romanda, küçük Maviş, ev işlerinde annesine yardımcı olduğu gibi; arkadaşları ile birlikte yaptıkları oyuncak bebekleri kentten gelen turistlere satıp para kazanır ve bu paraları da ailesine verir. *Rıfat Ilgaz*'ın yazdığı **Cankurtaran Yılmaz** (1979) adlı çocuk romanında, küçük Yılmaz'ın babası, çalıştığı inşaatta duvardan düşerek belini incitir ve bir daha iş göremez. Adam çalıştığı işyerinden tazminat da alamayınca, aile maddî olarak çok zor duruma düşer. Bunun üzerine, anne, evlere temizliğe gider; küçük Yılmaz ise, gazino aşçısı Necati Ustanın yanında çırak olarak işe başlar. Yılmaz, her çocuk gibi oyun oynamak ve denize girmek istemesine karşın, bunları yapamaz; aksine, sabah-akşam durup dinlenmeden çalışır, bardakları temizler, masaları siler. *Talip Apaydın*'ın **Biz Varız** (1996) adlı romanında, Yavuz Ağabey lise ikiye kadar okur; ancak, yoksulluk yüzünden okuluna devam edemez. Bir noterin yanına çalışmaya girer. Orada kâtip olarak görev yapar. Küçüklüğünden beri öğretmen olma hayaliyle yanıp tutuşan genç, okuyamadığı için bu hayalini gerçekleştiremez. *A. Yılmaz Boyunağa*'nın **Satıcı Çocuk** (2005) isimli romanında, Murat, orta birinci sınıfın ilk döneminde takdirname getirir. Okumayı çok sever; ancak, bir yandan da ailesine maddî katkı sağlayabilmek için çalışmak zorundadır. Yarım günlük bir iş arar. Böylece, hem okula gidecek hem de para kazanabilecektir. Nitekim, Murat ilkin simit, gazoz satmaya başlar. Böylece, annesinin gündelik çamaşıra gitmesine gerek kalmaz. Zaten çocuğun amacı da, annesinin üzerindeki yükü elinden geldiğince hafifletebilmektir. Bu arada, arkadaşı Nuri'nin babası, hasta olduktan sonra iş göremediği için, bu küçük çocuk da su satarak para kazanmaya çalışır. Çocuğun hâline acıyan Murat, onu da yanına alır. Romanda adı geçen Şenol ise, dilsiz ve yoksul bir çocuktur; o da simit, fıstık vs. satarak geçinmeye gayret eder. Yoksulluk içinde hem çalışıp hem okuyarak ailesine destek olan Murat, sonunda öğrenimini başarıyla tamamlayarak maden mühendisi olur; bu arada, kız kardeşi Meral'i de okutarak onun Tıp Fakültesi'ni bitirmesine yardımcı olur. Yani kısacası, Murat kendi hayatını kurtardığı gibi; bir de üstelik, onun destek olduğu çocukların hepsi tıpkı kendisi gibi, ya çalışıp ya da okuyarak (veya hem çalışıp hem okuyarak) belli yerlere gelmeye muvaffak olurlar. Nitekim; Nuri, sınıf öğretmeni; Şenol ise tüccar olur. *Nevres Kırdar*'ın **Bana Güneşi Anlat** (1994) isimli çocuk romanında, babasının ölümünden sonra, Mine küçük yaşta aile geçimine katkıda bulunabilmek için, bahçivanlık, otelde turist karşılama gibi işlerde çalışır. Okula gidemez; ama, bolca kitap okuyarak kendini geliştirir. Oteldeki turistlerden de dil öğrenerek, rehberlik kurslarına devam eder ve sonunda rehberlik sertifikası almaya hak kazanır. Rehber olduktan sonra ise, Mine, erkek kardeşi ve annesini oturdukları çöp evden kurtarır. Hep birlikte, küçük ama güzel bir eve taşınırlar.

Çocuk romanlarında, anne-babaları tarafından çalıştırılan küçük çocuklara da oldukça sık rastlanmaktadır. Bu çerçevede; Ökkeş serisi içindeki kitaplarında, çalışan/çalıştırılan çocuklar temasını işleyen ve hatta kitapların isimlerini de Ökkeş'in yaptığı işlere göre belirleyen² Muzaffer İzgü'nün **Ökkeş Dolmuşçu** (1971) adlı romanında, Ökkeş'in arkadaşlık kurduğu Ali, köylü bir ailenin çocuğudur. Ailesi onu bir meslek öğrenmesi için şehirde gecekonduda yaşayan teyzesinin yanına gönderir. Ali, bu arada, araba tamircisi Ahmet Ustanın yanında çıraklık yapar. Ali, çalıştığı yerde boğazından arttırarak geçinmeye gayret eder. Arabasını onartanlar bahşiş verirlerse gider zeytin, ekmek alır ve karnını doyurur. Eğer herhangi bir şey vermezlerse de gün boyu aç kalmayı göze alır (İzgü, 1987, s. 74). N. Fazıl Alsan'ın yazdığı **Tehlikeli Yolculuk** (1981) adlı romanda, daha on beş aylık bebekken babasını kaybeden Mıstık, annesiyle birlikte, Samandere köyünün, iki göz odalı bir evinde, geçimlerini sağlamak için bir inekle iki keçiden aldıkları sütü satarak, yoksulluk içinde yaşarlar. Geçim sıkıntısından dolayı, annesi sonunda küçük çocuğu ilkokul dördüncü sınıftan alıp, bir nalbandın yanına çırak olarak sokar ve çocuğunun bir meslek öğrenip bir an önce elinin para tutmasını arzular. Aynı romanda geçen Serap adlı çocuk ise, daha çok küçükken Topal Şaban tarafından, yaşadığı köşkün bahçesinden kaçırlılır ve dilenci olarak çalıştırılır. Bu kötü adam, aynı şekilde, yetimhaneden aldığı Hasan ile Murat adlı çocuklara da zorla hırsızlık yaptırır. Durumu gören Osman Bey, bu çocukları himayesi altına alarak onları kurtarır. Çocuklar okullarını bitirdikten sonra, fabrikada çalışarak ustabaşılığa kadar yükselirler. *Hadî Besleyici*'nin **Simitçi Ahmet** (1975) adlı kitabında, Ahmet soğuk bir kış gecesinin ayazında bile, elindeki simitlerin tamamını satmadan evine dönmek istemez. Bunu gören Murat Efendi ise, onun bu hâline acır; çocuğun anne-babasının bu kadar vurdumduymaz olabileceğine inanamaz; kendisinin gençliğinden itibaren çocukları için canını dişine takarak yıllarca nasıl çalışıp didindiğini düşünür ve dünyada kendisinin aksine çocuklarına karşı acımasız ve tasasız insanların bulunduğunu daha iyi anlar (Besleyici, 2000, s. 13). *Işıl Özgentürk*'ün **Kuş Ne Yana Öter** (1976) isimli çocuk romanında, Halil, köy okulunda biraz okuma-yazma öğrendikten sonra, ailesi tarafından, çalışıp iş öğrenmesi ve para kazanması için İstanbul'da yaşayan amcasının yanına gönderilir. Başlarda tuğla ocaklarında hamallık yapan Halil, yaşı erince askere gider. Döndüğünde ise, amcasının evinden ayrılarak kendine küçük bir kulübe tutar ve mahallenin altındaki döküm fabrikasında çalışmaya başlar. Oldukça hareketli bir genç olan Halil, çalıştığı işyerinde maaşların az olduğu gerekçesiyle, diğer işçileri de tahrik ederek bir

² Ayrıca bkz., İzgü, Muzaffer, *Ökkeş Kapıcı*, [1969], 9. Baskı, Özyürek Yayınevi, İstanbul, 1987.; İzgü, Muzaffer, *Ökkeş Bahçıvan*, Özyürek Yayınevi, İstanbul, 1969.

greve öneyak olur. *Mevlüt Kaplan*'ın **Tren Düdükleri** (1994) adlı romanında, ilkokul üçüncü sınıfı bitirdiği yaz, babası oğlu Memican'ı, Reisli Mehmet Ali Ağa adlı birinin yanına dört aylığı kırk liraya çırak olarak verir.

Bilhassa, köyden kente göçen ailelerdeki uyum güçlükleri ve zor koşullarda verilen yaşam savaşı çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır. '*Kısa yoldan köşeyi dönmek*', '*vurgun vurmak*' gibi sözler, çoğunlukla namusuyla çalışıp para kazanma olanağının bulunmadığı bir ortamda tüerler. Yoksul da olsalar köyde yaşıyan gençleri dizginleyen, yoldan sapmalarını engelleyen birçok faktör vardır: insan davranışını düzenleyen belirgin gelenekler ve töreler, güçlü komşuluk ilişkileri, akrabalar arası dayanışma, yazgısına boyun eğme alışkanlığı vb. Oysa kentlerde insanî ilişkiler oldukça gevşemiştir ve çıkarını gözetme dürtüsü geleneksel değer yargılarının önüne geçmiştir. Bu nedenle büyük kentlerdeki yoksul kesim genelde daha umutsuz, daha desteksiz ve daha öfkeli. Varlık ve bolluğun ortasında kendi hâlini kabullenmesi kolay olmaz. Aksine, kentteki yoksulun bu durumu onu yasa dışı yollara itebilir. Her şeyden önce kente göçen aile artık, dayanıksız ve tek başınadır. Yabancı bir ortamda kök salmak ve baş döndürücü değişmelere ayak uydurmak zorundadır. Ancak, yoksul aile bu türden değişmelere birden bire uyamaz; bocalayabilir, belki bazı üyeleri yoldan da çıkabilir. Köy toplumunda edinilen beceriler kentte işe yaramadığı gibi, değer yargıları ve deneyimler de artık yeterince yol gösterici değildir. Babanın ve/veya aile büyüklerinin bu ortamda çocuklara yol göstermeleri ya da örnek olmaları pek beklenmemelidir. Dolayısıyla, yoksul bir aile çocuğunun tüm bu engelleri kendi başına aşması ve yolunu bulması pek kolay olmaz. Tek kurtuluş yolu okuldan geçmektedir. Fakat çoğu da bu eğitim yarışını yarı yolda bırakıp erken yaşta işe koşulur, sokaklarda öte beri satar, karaborsacıların veya çetelerin eline düşer, aniden kendini karakolda bulabilir, dayak yer, örselenir, aşığılanır (Yörükoğlu, 1989, s. 213). Mesela, *Bozfırat*'ın yazdığı ve kimsesiz çocukları ele aldığı, yukarıda da '*çalışan çocuklar*' genel teması çerçevesinde değinilen **Akraba Hasan** (1972) romanında, Ercan çok fakir bir ailenin çocuğudur, kardeşi hastadır, evde de kışın yakacak bir şey olmadığı için, çocuk hırsızlık yapmaya başlar (Bozfırat, 1974, s. 137). Romanın kahramanı kimsesiz Hasan'a sahip çıkıp onun da kötü yola düşmesini engelleyen Şemsi Dayı, "*Kötü çocuk yoktur, kötü yola itilmiş, sürüklenmiş çocuk vardır.*" der (Bozfırat, 1974, s. 253). Örneğin, Osman da bu şekilde kötü yola düşmüş, gayrî meşru işler yapan kimsesiz bir çocukken, Şemsi Dayı ona güvenir ve Nuri adlı çocuğun kurduğu çeteden ayrılmasını sağlar. Hatta, Hasan ve Osman ileride para kazanıp kimsesiz çocuklara sahip çıkacak bir çiftlik kurmayı bile hayal

ederler. Esas amaçları, herkesin serseri dediği çocukların, istediklerinde neler yapabileceklerini göstermektir (Bozırat, 1974, s. 259).

Yoksulluktan Dolayı Çalışan Kadın

Yoksulluk, ailede büyük küçük herkesin iş hayatına girmesine yol açmaktadır. Doğal olarak, kadınlar da bu sürece girmektedirler. Ancak, fakir ailede annenin iş hayatına katılması çok sancılı olabiliyor. Zira, genelde ev hanımlığının gerektirdiği ev işlerinin üstüne bir de iş piyasasında verilen mücadele bindiğinde, kadınlarımız bu kadar yükün altında perişan olabilmektedirler.

Mehmet Seyda'nın Şeytan Çekiçleri (1971) adlı romanında birinci plânda ele alınan Cavit Bey ve ailesinin ekonomik durumları iyi olmasına rağmen, etrafları için aynı durum pek geçerli değildir. Mahallenin bakkalı olan, aynı zamanda bir oyuncakçı dükkanı bulunan Cavit Beyin eşi Ayşe Hanım; komşuları Eleni ve kızı Marika'nın durumuna acır; yakında çocukları olacağı ve yardıma ihtiyaç duyacakları için Eleni'yi ev işlerinde yardım etmesi için işe alır. Eleni ise, yoksulluktan dolayı zaten çalışmak zorundadır. *Hülya Tozlu'nun Yaşadıkça Adım Adım* (1996) adlı çocuk romanında, bebeklğinde çocuk felci geçiren küçük Ümit, bir eliyle sol dizine abanarak iki büküm vaziyette yürür. Babaları ölmüş olan bu ailede, anne; temizliğe giderek kazandığı az bir parayla hem oturdukları gecekondunun kirasını öder, hem de iki çocuğuna bakar. O kadar fakirdirler ki, kadın, çocuğunun ileride iyileşip iyileşemeyeceğini öğrenmek için onu doktora bile götüremez. *Nevres Kırdar'ın Bana Güneşi Anlat* (1994) isimli kitabında, hiç beklenmedik bir anda eşini kaybettikten sonra, Mine'nin annesi, kundaktaki oğlunu evde yalnız bırakarak bir otelde çamaşırcı olarak çalışmaya başlar. Çocuğunu, farelerin yememesi için, onu, çuvaldan yaptığı tavan salıncağına bırakır; yanına da, süt almaya paraları olmadığından, şekerli su doldurulmuş biberonu koyar.

Kentli Yoksul Aile ve Çocuk

Çocuk romanlarında kentli yoksul ailelerin sorunları ve yaşayışları, büyük ölçüde çocuklarının gözünden veya çocuğun etrafında gelişen olaylar bağlamında yazarların dilinden anlatılmaktadır. Bu çerçevede, kentte yaşayan yoksul bir aile çocuğı, bir kapıcı çocuğı ya da varlıklı semtlerin bitişindeki gecekondulardan gelen bir çocuk ele alınabilir ve çoğunluğu orta sınıftan ya da varlıklı ailelerin çocuklarının oluşturduğu bir kent okulunda bu çocuğun durumu bir an için göz önüne getirilmeye çalışılabilir.

Sözü edilen çocuk okula büyük ihtimâlle hazırlıksız, isteksiz ve çekinerek gelmiştir. Zira, kılığı, kıyafeti ve muhtemelen değişik şivesiyle öteki çocuklardan hemen ayrılır; kendisi de farklılığını derinden hisseder. Yaşlılarından gelen ilk alay ve ilk itici davranış onu büsbütün çekingene hâle getirebilir. Bilgi, görgü, konuşma biçimi ve söz dağarcığı bakımından onlarla eşit olmadığını anlar. Hatta aynı dili konuşmadıkları kuşkusuna bile kapılabilir. Evinde, kendisine ödevlerinde yardımcı olacak, onunla ilgilenecek, takıldığı yerde ona yol gösterecek bir kimsesi de büyük olasılıkla bulunmamaktadır. Evden destek görüyorsa bile okulda itilir; okuldan destek görüyorsa evde aradığını bulamaz. Başarısı düştükçe de çevresinde/ailesinde çocuğun okuması konusundaki umutlar giderek azalır ve sonunda onun hakkında “*bâri bir işe yerleştirelim*” denilmeye bile başlanır (Yörükoğlu, 1989, s. 129-130). Diğer yandan, kent hayatında yoksulluk çeken ailelerin çocukları, etraflarında çok güzel giyecekler veya oyuncaklar görseler de maddî durumları bunları almaya müsaade etmediği için, onlara sadece bakmakla yetinmek durumunda kalırlar.³

Gülten Dayıoğlu'nun **Yurdumu Özledim** (1977) adlı romanı, Almanya'da kent hayatında yoksulluk çeken Türk işçilerinin ve ailelerinin sıkıntılı ve bunalmış durumlarını ortaya koymaktadır. Osman Bey, memleketinde kendi işini kurabilmek için çocukları Atıl ve Ayşan'ı ninelerine bırakarak eşiyile birlikte Almanya'ya çalışmaya gider. Yıllık izne geldiklerinde çocuklarından ilkokul üçüncü sınıftaki Atıl'ı sırf Almanya'da çocuk parası alabilmek için yanlarında götürürler. Atıl, girdiği bu yeni ortamda, bir taraftan Almanlar tarafından aşağılanır, öte yandan yorgunluktan bitap düşen anne ve babasının yüzlerini bile tam olarak göremez. Bu şekilde aylar geçer. Atıl bu süre içinde

³ Buna rağmen, anne-babalar yaşanan tüm ekonomik sıkıntıları bir an için unutarak, çocuklarını sevindirebilmek uğruna bazı fedakârlıklara katlanabilirler. Örneğin, *Hasan Kallıncı*'nin yazdığı **Küçük Kaykaycılar** (2003)'da, Aynur'un anne ve babası fabrikada işçi olarak çalışmakta olup, maddî zorluklar içindedirler. Aynur, arkadaşlarının kaykay almalarına özenir; ama ailesinin ekonomik durumunu bildiği için de bunu onlardan isteyemez. Anne ve babası ise, kızlarının başkalarının kaykaylarına bindiğini görünce, Aynur'un boynunun bükük kalmaması için ona da bir tane alırlar. Kaykayın alınmasına çok sevinen küçük kız, liderlik yaparak kendi başkanlığında bir Küçük Kaykaycılar birliğinin kurulmasını sağlar. Bu birlik, mahallede çöplük hâline dönüşmüş olan *Fesleğen Çocuk Parkı*'ni güzelleştirmeye çalışır. Çocuklar bunu yaparken de büyüklerinden yardım alırlar. *Adnan Çakmakçıoğlu*'nun **Gözyaşı** (2000) adlı romanında da, çocuklar annelerine neden herkes gibi bir bisikletlerinin olmadığını sorarlar. Anne onlara, ekonomik durumlarının pek iyi olmadığını; bisiklete varana kadar evde çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, dikiş makinesi gibi daha birçok eşyalarının bulunmadığını anlatmaya çalışır. Ama bir yandan da, çocuklarının arzularını yerine getirememek, anne-babanın yüreklerine dert olur ve o ay, çok daha acil olan ihtiyaçlarını erteleyerek, sırf çocukları sevensin diye onlara bir bisiklet alırlar (Çakmakçıoğlu 88).

oturdukları semtten dışarı dahî çıkamaz. Çocuk birkaç kez anne-babasına, tramvaya binip mağazaların bulunduğu semte gitmek istediğini söyler. Ama babası, “çok para gidiyor”, “buraya gezmeye değil, para kazanmaya geldik”, “üç-beş kuruş biriktirip bir an önce yurdumuza dönelim” gibi maddî gerekçelerle çocuğu tersler. Halbuki Atıl ana-babasıyla Almanya’ya gelirken hep çeşit çeşit oyuncakların, giysilerin, yiyeceklerin hayalini kurmuştur. Almanya’da ailesiyle gittiği marketlerde bunların hepsini görür ancak, anne-babası yine para biriktirmek için burada olduklarını hatırlatarak Atıl’a küçük bir oyuncak araba ve bir top alıp, istediği tabancayı almazlar. Hatta çok para gittiği için bir daha aylarca gezmeye de çıkmazlar. *Erdoğan Tokmakçioğlu*’nun **Karanfil Sokağı** (1977) isimli kitabında, Hüsamettin, şehirde kapıcılık yaparak geçinmeye çalışan yoksul bir ailenin çocuğudur. Getirdiği güzel karne için bir hediye alamayan annesi, bu başarısının şerefine ona etli bulgur pilavı ile yanında muhallebi yapar; bir de alnından öperek oğlunu tebrik eder.

İncelenen romanlarda, katıksız kent kültürü almış ailelerin çektiği fakirliğin konu edildiği örnekler de bulunmaktadır. Bu konuda yazılmış olan çok sayıdaki *Kemâlettin Tuğcu* romanı, çok farklı perspektifler ortaya koymuşlardır. Sözü edilen hususta verilebilecek diğer bir örnek de; *Mustafa Tuncel*’in **Elveda Kumru** (1996) adlı romanıdır. Kentte yaşayan yoksul ailenin, evlerinde bir müddet besledikleri kumru yavrusu ‘Pelya’ nın gidişi, çocuklardan küçük olanının üzüntüden hastalanarak yatağa düşmesine neden olur. Anne-baba ise, çalıştıkları işlerinden dönüşümlü olarak izin alıp evde çocuklarına bakmak zorunda kalırlar. Bu hastalık süresince, ailenin neredeyse tüm parasal birikimleri, sağlık harcamalarına gider. Zaten maddî sıkıntılar içinde bulunan aile ise, ekonomik açıdan büyük bir sarsıntı geçirir.

Anlaşılabileceği üzere, çocuk edebiyatı eserlerinde bu konu, göçmen/gecekondu ailelerinin büyük kente geldikten sonra karşılaştıkları sorunlar ve yerleşik, kent kültürü almış ailelerin ekonomik sorunları bağlamında iki grupta inceleniyor. Ancak, her iki durumda da, bu sorunlara, genelde çocukların gözünden bakılıyor. Nitekim, tüketim alışkanlıklarının üst seviyelerde olduğu büyük kentlere sonradan gelen ailelerde (işçi, kapıcı vb. ailelerinde), çocukların etrafta görüp de özenerek dile getirdikleri çoğu arzu ve istekleri karşılanamıyor. Ancak, bazen bu tip aileler, kendilerinden bazı fedakârlıklarda bulunarak çocuklarının isteklerini yerine getirebiliyorlar. Bununla birlikte, meseleye anne-baba açısından bakılırsa, gelişmiş kent ortamında, çevrede bulunan aksi ve baştan çıkarıcı örneklerin arasında, çocuklarının isteklerini yerine getirememek, taşradakiyle karşılaştırıldığında daha fazla acı verici bir dert kaynağı olarak görülüyor. Kent kültürü almış, orta düzey memur/esnaf ailelerinde ise, bu sorunlar biraz daha az yaşansa

bile, yine de sürekli ama düşük gelir seviyesi ve acilen ortaya çıkan bazı harcama kalemleri, zaman zaman bu tür aileleri de güç durumda bırakabiliyor.

Düşük ekonomik düzeyin çocuğu suça iten tek neden olmasa da, suça elverişli ortamı, dolaylı ya da doğrudan nedenleri hazırladığı bilinmektedir. Küçük, sağlıksız konut koşulları, kalabalık ev halkı, cehalet, düşük sosyal statü gibi etkenler suça elverişli koşulları oluşturmaktadır (Yavuzer, 2004, s. 24). Bu anlamda, örneğin *Rifat Ilgaz*'ın **Bacaksız Sigara Kaçakçısı** (1983) adlı romanında yoksulluktan dolayı yasal olmayan işlere bulaşan, suça itilen çocuklar anlatılır.

Yoksulluk ve Ailede Bozulan İlişkiler

Çekilen maddî sıkıntılar ve müzmin fakirlik/yokluk, aile içinde çeşitli huzursuzlukların çıkmasına ve uyumlu giden ilişkilerin bozulmasına neden olan en önemli faktörlerden biridir. *Mehmet Seyda*'nın **Deli Ali** (1976)'sinde, annesini hiç tanımayan küçük Seyda, babası, babaannesi, dedesi, halası, eniştesi ve onun oğulları ile aynı evde yaşar. Bu geniş aile, geçim sıkıntısı çekmeye başlayınca, evde bazı huzursuzluklar da su yüzüne çıkar. Derken, bir akşam evde büyük bir tartışma kopar. Seyda'nın babasıyla eniştesi (Fahim Ağabeyin babası) ekonomik sorunlar yüzünden ağız dalaşına girerler. Tartışma uzar ve iyice alevlenir. Bu durum karşısında diğer aile fertleri ise, bir köşeye çekilip, seslerini kısarak, korku dolu gözlerle, onların bu tartışmalarını dinlerler. Büyükbaba sağlıklı günlerindeyken aile içinde bu tür tartışmalar hiç olmamıştır. Zira, yaşlanıp hastalanmadan önce, Düzce'de enişteye Seyda'nın babasının eczanesinden ayrı bir eczane açmış ve kendi eczanesini de oğluna bırakmıştır. Enişte bu eczaneyi işleterek oradan para kazanmış ve ev giderlerine de bir ölçüde katkıda bulunmuştur. Ama kayınpederi yaşlanınca içgüveyi enişte de artık çalışmaz olmuş ve hazır yiyeceklerden birisi hâline gelmiştir. Dede tartışmaları duyup da üzülmesin diye, Seyda'nın babaannesi kocasını yatırmak üzere odasına götürür. *Hasan Nail Canat*'ın **Yasemen** (1985)'inde, Ömer ile Fatma İstanbul'da kaldıkları evin sahibine üç aylık kirayı veremezler, bakkala ve kasaba da borçlanırlar. Ömer, son aldığı yirmi bin liralık borcu da, kumar masasında kahveden arkadaşı İlhan'a kaptırır. Evlerinin suyu, biriken borcu ödenmediği için kesiktir. Tüpleri yoktur ve bir dilim ekmeğe muhtaç hâle gelirler. Bu ortamda aile içinde şiddetli geçimsizlik başgösterir. *A. Yılmaz Boyunağa*'nın **Yankılı Kayalar** (1985) adlı romanında da, Mehmet'in yengesi Gönül ile dayısı Şakir arasında şiddetli geçimsizlik vardır. Kadın, kocasının yokluk içinde büyüdüğü için, azıcık bir şey bulunca şükretmesine bir anlam

verememektedir; çünkü, kendisi varlıklı bir aileden gelmektedir. Lüks yaşamayı sever ve modayı takip etmeyi ister. Dolayısıyla, evlendikten sonra bunların eksikliğini fazlasıyla hisseder. Karısının sürekli söylenmesine dayanamayan Şakir, ona hakaret etmeye başlayınca, kadının çığlıkları duyulur ve “*Şakir! Şakir! Kendine gel. Zaten seninle anlaşamayacağımızı, ayrı dünyaların insanları olduğumuzu söylemişlerdi.*”, diye karşılık verir (Boyunağa, 2005b, s. 77).

Tuğcu'nun çocuk romanlarından biri olan **Baba Evi** (1977)'nde ise, köydeki babadan kalma eve yerleşen Kenan Bey ve karısına yardım etmesi amacıyla babası tarafından para karşılığında süresiz olarak köle gibi çalıştırılan on üç yaşındaki Esmâ, beş çocuklu yoksul bir köy ailesinin kızıdır. Esmâ kendi evinde çektiği açlık ve baba baskısına rağmen, kardeşlerinden ayrılmak ve çiftlikte çalışmak istemez; nitekim, bir müddet sonra çalıştığı çiftlikten kaçıp evine gider fakat yine babası tarafından dövülerek Kenan Bey'e teslim edilir. Annesi buna itiraz etmeye çalışsa bile, o da kocasının zulmünden nasibini alır (Tuğcu, 1979, s. 73). Romanda, maddî zorluklardan dolayı evlâdını köle gibi çalıştırmayı göze alan bir babanın içindeki yoz düşünceler konu edilmiştir. Yani kısacası, maddî sorunlar babayı tanınmaz derecede etkilemiş ve değiştirmiştir.

SONUÇLAR

Eserler üzerinde yapılan derinlemesine tarama neticesinde, insanı hayrete düşüren boyutlarda aşırı yoksulluk örnekleriyle karşılaşılmıştır. Ele alınan çocuk romanlarından anlaşılacağı üzere, ailede yoksulluğun sebepleri olarak; genelde baba ile ilgili tespitler ön plânda görülüyor. Babasızlık, başlı başına bir etken olarak yoksulluğun ana kaynakları arasında sıkça geçiyor. Babanın sorumsuz olması, çalışmaması, işsiz kalması ve iş hayatında yaşadığı sorunlar da yoksulluğa yol açabiliyor. Öte yandan, çoğu zaman, ailelerde aşırı yoksulluk ile çok sayıda çocuk sahibi olma manzarası birbirlerini bütünlüyorlar. Yaşanılan yoksulluk derecesinin bazı göstergeleri arasında ise; satın almak yerine eski eşyalardan yenilerini imâl etmek, evdeki tüm eşyaların eskiliği, köy ortamında çocuklara yedirecek yumurta bile bulamamak, genel beslenme yetersizliği ve yiyecek sıkıntısı çekmek, sabah kahvaltısında her gün bulgur çorbası içmek, çalışan çocuğa öğlen yemeği niyetine azık olarak kuru ekmek vermek, yiyecek bulmak için çöpleri karıştırmak veya çöp toplayarak para kazanmaya çalışmak, çocukların giyim-kuşam ve okul ihtiyaçlarını karşılayamamak, aile fertlerinin üst-başlarının sefil hâlde olması, yoksulluktan dolayı öz evlâdın para karşılığı başkasına verilmesi veya en azından bunun düşünülmesi, çocukların ciddi

sağlık sorunları yaşamaları ve onları doktora götürememek, anne-babanın yoğun olarak çalışması ve çocuklara da (özellikle kız çocuklarına) yaşlarına bakılmaksızın ev işleri yaptırılması, ailede tüm fertlerin çalışma hayatına katılması, çocuğun zihinsel gelişimine katkıda bulunacak oyuncaklar alamamak gibi imgeler tespit edilmiştir. Son tahlilde, yoksulluğun aile hayatı üzerinde ortaya çıkardığı neticelere bakılacak olursa, bu durum; sıkıntı, sorun, parçalanma ve yozlaşmaya sebep olabileceği gibi, aile fertlerinin birbirlerine daha fazla kenetlenmeleri sonucunu da doğurabiliyor.

Çocuk romanlarında yoksulluktan dolayı çalışan kadınların eşleri, genelde ölmüşlerdir. Kadınlar da hayatın bütün yükünü tek başlarına omuzlamaya gayret etmektedirler. Bunu yaparken çocuklarını (kimisi hastalıklı) düşünerek hareket ediyorsa da, annenin fiziksel ve ruhsal bakımdan tükenmesi veya günün önemli bölümünde çalıştığı için evde olmaması, çoğu zaman çocuklar üzerinde pek de olumlu etkilerde bulunmuyor.

Çocuk romanlarında, incelenen örnekler çerçevesinde, bilhassa geniş ailelerde, aile reisi olan babanın yaşlanması ve ölümü ile geçim sıkıntısı, dolayısıyla da aile içinde bozulma ve parçalanmanın arasında doğrudan paralellikler kurulduğu gözleniyor. Aile reisinin otoritesinin zayıflaması veya tamamen ortadan kalkması hâlinde, aile içinde geçmişten gelen iç hesaplaşmalar su yüzüne çıkmaya başlıyor. Genel olarak aile tiplerinin hemen hemen tümü itibarıyla, erkeğin sorumsuzluğu ve başıboşluğunun da benzer neticeler verebildiği gözlemleniyor. Pek çok romanda da ailenin yaşadığı ekonomik sorunların, eşler arasındaki ilişkilerin bozulmasında en temel rolü oynadığı vurgulanıyor.

KAYNAKÇA

- Akıncı, D. (1999). *Çitlembik kız*. (2. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Alsan, N. F. (2002). *Tehlikeli yolculuk*. İstanbul: Nurdan Yayınları Ltd. Şti.
- Apaydın, T. (1996). *Biz varız*. İstanbul: Gendaş A.Ş.
- Arseven, A. D. (1993). *Alan araştırma yöntemi: ilkeler, teknikler, örnekler*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Besleyici, H. (2000). *Simitçi ahmet*. (2. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Boyunağa, Y. (2005). *Satıcı çocuk*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- _____ (2005). *Yankılı kayalar*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bozfirat, A. (1974). *Akraba hasan*. (2. Baskı). İstanbul: Milliyet Yayın Ltd. Şti. Yayınları.
- Çakmakçıoğlu, A. (2000). *Gözyaşı*. Ankara: Ögün Yayınları.
- Canat, H. N. (2006). *Yasemen*. (2. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

- Çılgın, A. S. (2005). Çağın anlatan bir çocuk edebiyatçısı: gülten dayıoğlu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (6), 2005/1, 35-46.
- Çınaroğlu, A. (2001). *Tülüş*. İstanbul: Uçanbalık Yayınları.
- Çırak, Y. ve Çivitci, N. (2004). Malatya ilinde sokakta çalışan çocuklar üzerine bir inceleme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (8), Güz, (http://web.inonu.edu.tr/~efdergi/arsiv/Cirak_Civitci.htm), (Erişim Tarihi: 27.02.2008).
- Dayıoğlu, G. (2003). *Dört Dardeştiler*. (16. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- _____. (2004). *Fadiş*. (31. Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- _____. (2004). *Yurdumu Özledim*. (15. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Eniştegil, Ü. (1992). *Maviş'in Bebeği*. İstanbul: Koran Yayınları.
- Gezer, G. (2003). *Yuvadaki Çocuklar*. (2. Baskı). İstanbul: Nesil Yayınları.
- Gündüz, Ü. (1990). *Sakıncalı Yumurcak*. (2. Baskı). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İlgaz, R. (1983). *Bacaksız Sigara Kaçakçısı*. İstanbul: Can Yayınları.
- _____. (2003). *Cankurtaran Yılmaz*. (7. Basım). İstanbul: Çınar Yayınları.
- İnal, N. (2006, 21 Mart). Şiddet Çemberi Kırılmalı. *Cumhuriyet*.
- İzgü, M. (1989). *Çıngıraklı Çoban*. İstanbul: Gendaş A.Ş..
- _____. (1980). *Çizmeli Osman*. (6. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- _____. (1979). *Ekmek Parası*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- _____. (2002). *Metin Kaptan*. İstanbul: Gendaş A.Ş..
- _____. (2003). *Kara Pamuk*. (8. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- _____. (1982). *Karlı Yollarda*. İstanbul: Gendaş A.Ş..
- _____. (1969). *Ökkeş Bahçıvan*. İstanbul: Özyürek Yayınevi.
- _____. (1987). *Ökkeş Dolmuşçu*. (7. Baskı). İstanbul: Özyürek Yayınevi.
- _____. (1987). *Ökkeş Kapıcı*. (9. Baskı). İstanbul: Özyürek Yayınevi.
- Kallıncı, H. (2003). *Küçük Kaykaycılar*. İstanbul: Hikmet Neşriyat Ltd. Şti..
- Kaplan, M. (1999). *Tren Düdüklere*. İzmir: Özgür Eğitim Yayınları.
- Kırdar, N. (2001). *Bana Güneşi Anlat*. İstanbul: Gendaş A.Ş..
- Kocacık, F. ve Gökkaya, V. B. (2005). Türkiye'de çalışan kadınlar ve sorunları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), (<http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/1065.pdf>), (Erişim Tarihi: 26.02.2008).
- Öz, E. (1999). *Kırmızı Balon*. İstanbul: Can Yayınları.
- Özgentürk, I. (1979). *Kuş Ne Yana Öter*. (3. Basım). İstanbul: Cem Yayınevi.

- Özkan, H. (1991). *Taş*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Salman, M. (1999). *Güçlükleri Yenen Çocuk*. İstanbul: Özyürek Yayınevi.
- Seyda, M. (2000). *Deli Ali*. İstanbul: Gendaş A.Ş..
- _____. (1973). *Şeytan Çekiçleri*. (2. Baskı). İstanbul: Milliyet Yayın Ltd. Şti. Yayınları.
- Tokmakçioğlu, E. (1977). *Karanfil Sokağı*. İstanbul: Milliyet Yayın Ltd. Şti. Yayınları.
- Tozlu, H. (2003). *Yaşadıkça Adım Adım*. (3. Baskı). İstanbul: Bu Yayınevi.
- Tuğcu, K. (1979). *Baba Evi*. İstanbul: Damla Yayınevi.
- _____. (1999). *Babam ve Ben*. (5. Baskı). İstanbul: Damla Yayınevi.
- _____. (1996). *Kimsesiz Adam*. İstanbul: Nehir Yayınları.
- _____. (1985). *Köyden İndim Şehire*. İstanbul: Ünlü Kitabevi.
- _____. (1999). *Küçük Erkek*. İstanbul: Damla Yayınevi.
- Tuncel, M. (1997). *Elveda Kumru*. (2. Baskı). İstanbul: Bu Yayınları.
- Tuncer, N. (2000). Çocuk edebiyatı araştırmalarında yararlanılacak yöntemler: soru 19. İçinde M. R. Şirin (Ed.), *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (ss. 49-50). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Yavuzer, H. (2004). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1986). Okul başarısızlığını etkileyen faktörler. İçinde H. Yavuzer (Ed.), *Aile ve Çocuk Konferans ve Panelleri* (ss. 64-68). İstanbul: Ak Yayınları.
- Yılmazkaya, M. (2003). *Altın Çocuk*. İstanbul: Hikmet Neşriyat Ltd. Şti..
- Yiğitler, H. Z. (1975). *Öğretmenim*. (8. Basım). İstanbul: Öğün Yayınevi.
- Yörükoğlu, A. (1989). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. (3. Baskı). İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Poverty Theme in Children's Novels

Summary

The purpose of this article is to determine how the poverty and its relevant subjects are reflected to the reader in children's novels. In this article; living conditions of poor families, their problems and the common effects of these conditions on family members are determined by taking care of the poverty concept and geographical differences (many poor families living in villages, small towns, bidonvilles and modern cities).

This article is based on the Survey Method, which is a descriptive research method used most commonly in Today's Children's Literature researches. This method could shortly be described as "determining the actual situation". As a fact, this kind of researches mainly aim to reveal the existing situations, conditions and attributions. Furthermore, it is another fact that the purpose of the above-mentioned researches is to explain the interactions among the situations by taking care of the relations between the actual situation and its predecessors.

The research universe of this article is the Turkish Children's Novels existing in the literature. The sample of this universe is limited by two major aspects: the time limitation and the subject limitation. In this article; the absolute poverty theme and its direct/indirect relations in social contented children's novels are analyzed. (These novels are printed between 1970 and 2005 by many different Turkish publishers and are suitable for children in the age of 9 to 12 which generally come across to the 1st degree/2nd half elementary school students)

The aim of determining the year 1970 as the starting point of the literature scanning progress is that there was a resurrection in Turkish Children's Literature at that time; furthermore, it has led to a period of time in which the Turkish Children's Literature has taken a successful progress up to now.

The reason why children's novels have specially been selected in this article is that novels are very handy to do sociological and/or objective analyses. In this manner, novel researches let us determine that many different aspects of the poverty theme at the time when the literary work was written could easily get affiliated with each other.

In this article, there was no limitation imposed when selecting the novels to determine except for the subject and time criteria. There is another point to consider in this article that all writers were taken into account equally when referring to their novels.

In this article, living conditions of poor families, children and women who are obliged to work and make their own money because of the poverty, poor families living in big cities and their broken relationships because of the poverty are investigated in Turkish children's novels.

There is a significant indication that the research on the novels revealed us many shocking examples of poverty. The research also revealed us another symptom that the existence of a father in a family takes a very important role in poverty. The subject, absence of a father, is one of the decisive factors in poverty. Some other parameters related to the mentioned subject such as

having an irresponsible father, his unemployment and some problems in his career could cause the poverty as well. On the other hand, the excessive poverty in families is highly related to another important aspect, having too many children.

There are some indicators of the poverty level we have found out. These indicators mostly affect the life standarts of poor families. Some examples could be given to make this subject more clear. They repair their old stuff instead of purchasing for a new one, they can't even find any eggs to feed their children even in villages, poor nutrition cause serious problems on pediatric development but they can't even prepare nutritious meals to serve their children, they can only serve cracked wheat soap as a breakfast and some dry bread as a lunch, they search for some food in garbages, they can't buy clothes for their children, they can't cover their children's school expenses, they even give their children to tolerable families in order to cover their expenses, their children mostly have serious health problems because of the poorness; however, they can't even seek medical advice, they work so hard; furthermore, they get their children to do housework, they can't purchase for toys useful for the children to improve their mental abilities. In the last instance, it can be assumed that the poverty might be able to cause the family members to clamped together, as well as causing them to have problems, disruptions and also corruptions.

In children's novels, that's something we can so commonly see that if a woman has a job, her husband is probably dead. As a consequence to that situation, they (working women) try harder to achieve every single thing by themselves. However, they probably miss a very important point that they do not spare some time to their children.

In children's novels, we observe that if the father of a family is old, or he is passed away, the family members mostly get into a trouble of financial problems and so on. In case of his (the father) authority gap, the old problems of the family become apparent. Generally, we can conclude that the father's irresponsibility and his idleness could both cause to the same consequence. In most of the novels, it is excessively emphasized that the financial problems of a family could ruin the relationship between spouses.